

VAN LUILAK EN PINKSTERBRUID DOOR W. A. P. SMIT

HET Pinkster houden, in het bijzonder op Pinkstermaandag, behoorde in vroeger jaren tot de groote volksvermaken. Vermaken is eigenlijk niet het juiste woord, omdat de Pinkstervreugde dikwijls onttaarde in uitspattingen, die Pinkstermaandag in vele plaatsen dan ook een slechte reputatie bezorgden.

We herinneren slechts in dit verband aan de Haagsche boschkermis, waar in den nacht van den 1sten op den 2den Pinksterdag het grauw der Residentie samenstroomde en dan tenten en kramen werden opgeslagen en gedanst en gevocht werd.

Ook Amsterdam kon zich beroemen op het bezit van een dergelijk volksvermaak, wanneer op dien dag stroomden de Muiderpoort uitgetrokken en 's avonds in den regel allesbehalve nuchter weer huiswaarts keerden.

Pinksteren als godsdienstig feest ontleent zijn naam aan het Grieksche pentekostè d.i. 50ste dag (na Paschen). De oude spelling is dan ook sinxen, naar het Fransche cinquantième, 50ste.

Ofschoon de eerste Christenen het feest reeds vierden als een herinnering aan de nederdaling van den Heiligen Geest, kan eerst sinds de 4de eeuw van een algemeene viering worden gesproken.

Pinksteren was bij uitstek een vreugdefeest en in de week, welke er aan voorafging „de Heilige Geest Week” had de kerk eertijds allen arbeid verboden. Het Concilie van Mainz in 813 stond echter reeds toe om de laatste dagen dier week het veld te ploegen en te bezaaien, terwijl het Concilie van Ingelheim den arbeid vrij liet en dat van Constanz alleen nog maar gebood te vieren den 1sten en 2den Pinksterdag en den Pinksterdinsdag, den z.g. Pinksterdrie.

Het Pinksterfeest herinnert ons in zijn gebruiken aan den Meidag. Beide zijn dan ook terug te brengen tot één uitgangspunt: de vroegere vreugdefeesten ter eere van de overwinning, die de zomer op den winter heeft behaald en bij het Pinksterfeest is het merkwaardig, dat de heidensche gebruiken, die geheel of gedeeltelijk gekerstend, in de Christelijke feestdagen zijn overgegaan, bij het Pinksterfeest gescheiden zijn gebleven.

In de middeleeuwen toen het volk bij voorkeur aanschouwelijk werd voorgesteld, wat in het Evangelie werd verhaald, liet men, vooral in Frankrijk, in de kerken duiven los, als symbool van den Heiligen Geest of men liet de lange bloembladen der pioenrozen van boven nederdalen ter herinnering

aan de tongen van vuur, welke zich, volgens het Schriftuurverhaal boven de hoofden der Apostelen nederzeten.

Een intrinsiek deel van een ware Pinksterviering was de Pinksterbruid en de Luilak, welke beider oorsprong tot in het grijs verleden is terug te voeren.

De Pinksterbruid was oorspronkelijk het schoonste meisje van het dorp. In Schermerhorn en den Beemster was het een weesmeisje, dat in het wit gekleed en met bloemen versierd door een weesjongen werd rondgeleid.

De Luilak was de langslaper, de laatkomer, die werd uitgelachen en geplaagd. In dit verband hebben wij in de Pinksterbruid den zomer te zien, die gehuldigd wordt bij zijn komst, terwijl hij in den Luilak gehoord wordt om zijn lang slapen en wegblijven. Dat luilak-zijn heeft niet alleen betrekking op menschen, maar ook op dieren. In Coevorden bestaat b.v. nog het eigenaardige gebruik, dat een koe, die het laatst de weide binnenkomt, versierd met bloeiende braamtakken en groen, onder het juichen en zingen der kinderen naar de stad wordt geleid:

Pinksterbloed
Oranjezoet,

Hoe zit je zoo diep in de veeren
Had je wat eerder opgestaan
Dan had je geen nood gekregen.

Ook in andere streken is het hoonen van den Luilak bekend en tusschen Dachau en Ingolstadt in Noordelijk Ober-Bayern bestaat nog het gebruik, de komst van den zomer symbolisch voor te stellen door den Pflingstl of Pflingstlummel (luilak).

Op Pinkstermaandag trekken de jongens en meisjes in optocht door het dorp met in hun midden den erbarmelijk toetgekelden Pflingstl. Van het hoofd tot de voeten is hij versierd met groen en linten. Juichend en zingend trekken zij de huizen binnen tot het inzamelen van geld, levensmiddelen enz. om later alles in de dorpsherberg te verteren of te verorberen.

De Pflingstl ontvangt een derde van alle revenuen en mag met het mooiste meisje den dans openen. Een kleine vergoeding heeft hij dan ook wel noodig voor alle plagerijen en kwellingen, die hij heeft te doorstaan, want soms wordt hij in het water gedompeld en in de pauze heeft hij tot taak den dansvloer schoon te maken.

In verband met den luilak moeten wij nog noemen de Luilakmarkt, de bloemenmarkt in Haarlem, die jaarlijks gehouden wordt van Vrijdagavond tot Zaterdagochtend vóór Pinksteren en den geheelen nacht voortduurt. Menigeen ziet men dan ook, een Pinksterbloem torsend in den vroegen morgen huiswaarts gaan.

In de Zaanstreek is het Luilakvieren lang in trek gebleven en bestaat hier en daar nog. In dit molenland versierde men de wieden



Vogelschieter (Pinkstervermaak).

met guirlandes, groen en gekleurd papier en het feest duurde vier dagen. Hier en daar ziet men deze versieringen nog wel aangebracht. Met Luilak gingen de jongens niet naar bed of waren reeds heel vroeg op de been en met het noodige lawaai werden de langslapers wakker gepord.

De ongelukkige, die de laatste was, moest plaats nemen op een laag karretje met houten wielen en werd hij geheel met brandnetels en klissen versierd, door de andere jongens, gewapend met luilakstokken voortgetrokken.

Dezen optocht werd dan meerdere luister bijgezet door het schoone lied:

Looilak,
Slaapzak,
Beddejak,
Kermispop,

Staat om negen uren op.

Zoodra twee troepen jongens elkander ontmoetten, werden de stokken gekruist en een verwoed gevecht was het gevolg, terwijl als slot van het feest de langslapers een onderdompeling in de Zaan kregen.

Ook nu nog is het steeds een wedstrijd tusschen de luilak-vierders en de politie, die van haar kant haar best doet de jongens, die er met een sleep op uit trekken te pakken te krijgen. Zoo'n sleep bestaat uit alle mogelijke oude rommel, emmers, kachelpijpen, potdeksels, enz., die aan een touw gebonden, door de straten wordt gesleurd en zoo'n lawaai maakt, dat eventuele langslapers er afdoende door worden gewekt.

De politie mag een dergelijke rustverstoring niet toestaan en vandaar de wedstrijd, wie het slimste is.

Hier en daar in Limburg, Noord-Brabant enz. komt de Pinksterbruid nog voor.

Het rondloopen met de Pinksterbloem, de genius der groei-kracht, gaf vaak aanleiding tot groote pret, maar eveneens tot uitwassen, die tot gevolg hadden, dat de verschillende stedelijke regeeringn verbodsbepalingen tegen het dragen van „pinksterboog” of „eiertak” uitvaardigden, daar deze strekte tot „grote ergernisse ende opspraecke van veele vrome luyden” en beschouwd werd als een overblijfsel van het oude heidendom.



Schermerhornse Pinkstervreugd.